

שבשאר הזמנים נשמט הדגש בקו"ף שואית ועי' מנחת שי אסתר ב:טו ועי' ראב"ע קהלת ז:כח. — אמנם להקל על שתי אותיות דומות רצופות אף בלשון צווי הוא נשאר בקלותו כמו קָלָלוּ.

מילואים לחלק ראשון הערה מ"ג

כלל א' — כנראה שהסיבה לכלל זה היא שאם ההברה שלפני האחרונה היא הברה זרה של תנועה קטנה בהברה פתוחה, אז הנגינה על ההברה הזרה. כגון עֶבֶד — פָּתַח — מִים — יִצָּף — וַיִּפֶּן — כי ידוע שטבעי לתנועה גדולה להיות בהברה פתוחה כדי שאריכות הברתה הטבעית לא תופסק על ידי נח נראה — ולאידך גיסא, טבעי הוא לתנועה קטנה להיות בהברה סגורה כדי שקצֶר הברתה הטבעי יסתיים בנח נראה המפסיקו. (כן משמע ממה שכתב ראש המדקדקים ר' יהודה חיוג ז"ל בריש ספר הניקוד). ואם יש תנועה קטנה לפני נח נסתר, סבת הנגינה בהברה זרה כזו באה מחמת שההברה הקצרה הטבעית של תנועה קטנה מתארכת מעצמה מחמת שאין נח נראה להפסיקה ומתארכת כאילו היא תנועה גדולה ואריכות זו הבלתי טבעית גורמת כעין הברה מוטעמת.

ולפי זה מובן גם כן שבמלה שאין בה הברה זרה כלל אבל יש תנועה גדולה לפני תנועה קטנה, הנגינה מלעיל — אֲשַׁמְרֶת, קִדָּשׁ, טָהֵר, תְּכַלֵּת, סֵפֶר, רֵעַ, אֲנִי — כי הברה ארוכה לפני הברה קצרה גורמת כעין הטעמה ונגינה בארוכה מחמת ששוהים בארוכה יותר מבקצרה (עי' צוהר התיבה תיבת התנועות אות י"ח). נמצאים שמות פרטיים ומורכבים והם מלרע כגון אֲמַרְפָּל — בָּבֶל — עֲרַפֶּל — צִלְצֵל — דּוּכִיפֶת — רִיפֶת — חֲנַמֶל — דּוֹנֵג — אֶלְתוֹלֵד — שְׂרוּחָן — צִלַּע. ועי' רד"ק ומ"ש שופטים ה:ח במלת לָחֵם שהוא מלרע שלא כמנהג, שהיתה ראויה להיות בצירי על משקל חֲפִץ.

כלל ב' — מזה מבואר טעם ההבדל בין תיבת קָמוּ (קום) או קָלוּ (קלל) ובין פָּנוּ (פנה), כי הו' אחר הברת קם מסמנת גוף שלישי ברבים אחר שנגמר עיקר התיבה קם — וכן הוא בו' הבאה אחר עיקר התיבה קל — משא"כ בו' הבאה אחר הנ' בתיבה ששרשה פנה כי עדיין לא נגמרה ההברה האחרונה של עיקר התיבה. וכן מבואר ההבדל בין תיבות קָמָה — קָלָה בזמן עבר ובין תיבות קָמָה — קָלָה בזמן הווה (עי' רש"י בראשית יח:כ, כטו, מו:כו) כי הה' בזמן עבר

מסמנת גוף שלישי לנקבה אחר שנגמרו התיבות קם – קל, אמנם בזמן הוה כמו שאין לתיבות קם – קל גוף מסוים, כי הן משמשות לגוף ראשון ושני ושלישי ביחד, כמשפט שמות תואר, גם אין לתיבות קמה – קלה גוף מסוים וא"כ אין הה' נחשבת כאות המסמנת את הגוף המשמשת אחר גמר התיבה אלא היא כחלק מעצם צורת התיבה. ועי' קונקורדנציה לתנ"ך מאת שבי"ל בתיבת רבו (רבב) שאף שהצורה של התיבה היא עבר נסתר מ"מ היא משמשת בתנ"ך לפי הענין כמו בינוני (הוה) ולכן הנגינה מלרע. ועי' ספר המכלול דף קכז: – וז"ל ספר מאזנים לראב"ע דף כח: כי כל מלה שהוא מלרע היא תואר השם ואשר היא מלעיל פעל עבר בכל מקום עכ"ל ודו"ק.

כל פעל בזמן עבר בגוף ראשון ובגוף שני שיש לפניו ו' ההפוך המהפכת את הפעל לזמן עתיד, אז הנגינה מלרע כמובא ברד"ק שמואל ב' ו:כא (וְשִׁמְרֹתֶי, וְשִׁמְרֹתֶי, וְדִבְרֹתֶי, וּמִלֵּאתֶי, וְהוֹצֵאתֶי, וְהוֹצֵאתֶי, וְהַתְּהַלֵּכְתִּי) חוץ מהפעלים בבנין קל ונפעל בגזרת ל"ה וגזרת ל"א שתמיד מלעיל עי' רש"י במדבר י:לא ד"ה והיית (וְעֲשִׂיתִי, וְעֲשִׂיתִי, וְקָרָאתִי, וְקָרָאתִי, וְנָקִיתִי, וְנִמְצָאתִי) וכן הפעלים בבנין פִּעֵל והפעיל דווקא בגזרת ל"ה כאשר ע' הפעל מנוקדת בחירק הם תמיד מלעיל (וְצִוִּיתִי, וְכִסִּיתִי, וְהִפִּיתִי, וְהִשְׁקִיתִי, וְהַתְּנַפִּיתִי) אבל אם ע' הפעל מנוקדת בצירי אז הוא על דרך גזרת ל"א והיא מלרע (וְכִסִּיתִי, וְגִלִּיתִי, וְהִפִּיתִי, וְהִרְאִיתִי, וְהִפְלִיתִי). ועי' עיונים במקרא להגר"י קמנצקי וצ"ל בראשית כו:י, כב – שמות ח:ז – במדבר יא:ח שלפני אות גרונית מלעיל משתנה למלרע ע"ש. ועי' איכה ד:יד ועי' דברים יז:ט ועי' מנחת שי במדבר יג:לב, דברים א:כח, תהלים נז:ט, צ:ח. ועי' עוד הגהות משנת הגר"א שער המקרא ג:א. ולפע"ד אין לתמוה בפסוק אֲשֶׁר־רָבוּ (במדבר כ:יג) שהנגינה מלרע אף שאין זה לפני אות גרונית וזהו שלא כמנהג מלעיל בנחי ע' הפעל אף בתיבות מוקפות וכמו וְלֹא־סָרוּ (ש"א ו:יב) וכן וְלֹא־שָׁתָה (שם ד:כ) כי בגלל שתי הרישי"ן הסמוכות זו לזו הנגינה מלרע. ואם היתה הנגינה מלעיל על הרי"ש היתה אחת מהרישי"ן נבלעת במבטא. – ועי' מנחת שי ויקרא כד:ה. – אמנם בהפסק נשאר הכל מלעיל (וְאֶכְלֹתִי – דברים ב:כח, הֶאֱלַף וְהִפִּיתִי – שמואל א' כג:ב) ועי' מנחת שי משלי ל:ט בשם הראב"ע במאזנים (דף לו:) ודו"ק.

ויש להעיר כי הו' בפסוק וְאֶכְלֹתִי חטאת היום (ויקרא י:יט) אינה ו' ההפוך

(כמובא בספר המכלול דף ה:) כי הפירוש כמו אם הייתי אוכל חטאת היום, וכן הבאים לתנאי הם מלעיל אף לפני גרונית כמו וְהִרְפִּיתָ אֶת (דברי הימים א' ד:י) או הבאים לתשובת תנאי כמו וְצִוִּיתִי אֶת (ויקרא כה:כא) שהוא כתשובה לתנאי של וכי תאמרו וכו'. וכן וְכִסִּיתָ אֶת (דברים כג:יד) הוא תשובה לתנאי של והיה בשבתך חוץ וכו'. (על פי הגהות משנת הגר"א שער המקרא ג:ג). ואפשר לומר שכל התוכחה היא תשובת תנאי ואם לא תשמעו וכו' ולכן כתיב והכריתה, והמעטה מלעיל גם לפני גרונית ודו"ק.

והנה גם בגזרת ע"ו וע"י הנגינה מלרע בגוף ראשון ושני כשיש ו' ההפוך כמבואר ברש"י נחמי' ט:ז ד"ה ושמת ע"ש ודו"ק. וצ"ע בגוף שלישי רבים לישוב הסתירות במקרא כמו וְשָׁמוּ בְדִיּוֹ, וְקָמוּ, וְנָסוּ, וְנָחוּ, וְכָאוּ וע"י מנחת שי שמואל א' ח:יא ודו"ק. – אבל מה שמצינו ביחידה נסתרת וְשָׁכָה אל וכו' (ויקרא כב:יג) וְנָחָה עליו (ישעי' יא:ב) וְכָאָה תָּרַב (יחזקאל לד – רד"ק ומ"ש) שהם מלרע משום שהם לפני גרונית (ודלא כבינת המקרא ויקרא כב:יג שתלה זה בו' ההפוך לבד וע"י מ"ש שם ובישעי' כג:יז). וכן בגזרת כפולים ע"י שמות כג:כט. (וצ"ע וְשָׁבוּ אליך – אף לפני גרונית ואולי כדי שלא נחליפו בשרש שבה כנראה ממלכים א' ח:מח). לענין הלכה אף על פי שהמשמעות משתנה אם אומר מלעיל או מלרע, יעוין בספר הליכות שלמה (פסקי הגאון רש"י אויערבאך זצ"ל) פרק י"ב סעיף כ"ד.

כלל ג' – לעולם הנגינה בהברה זרה. הברה זרה היא באחד משני אופנים. א) כאשר תנועה גדולה לפני נח נראה (הברה סגורה). ב) כאשר תנועה קטנה לפני נח נסתר (הברה פתוחה). לדוגמא א': בְּרָאִשִּׁית, קֶדְמָה – ההברות שִׁית-קֶדְ הן עם תנועה גדולה בהברה סגורה ולכן (בין מלרע בין מלעיל) הן מקבלות את הנגינה. וז"ל אהל משה שער הנגינה אות קכא: כי לא יתכן נח נראה אחר תנועה גדולה שאין בה נגינה עכ"ל. ולדוגמא ב': שְׁמִים, אֶרֶץ, יָפָה – ההברות מ-א-פָה הן עם תנועה קטנה בהברה פתוחה ולכן (בין מלעיל בין מלרע) הן מקבלות את הנגינה. (ע"י לעיל במילואים לכלל א'). וע"י ספר המסלול מסלת הניקוד שביל נ'.

כלל ד' – וכן שׁוּבָה (שוב), קוּמָה (קום), סוּרָה (סור). וע"י מה שכתבנו במילואים לכלל ב' בשם הספר עיונים במקרא להגר"י קמנצקי זצ"ל שלפני

אות גרונית משתנה הנגינה למלרע. ועי' רד"ק שופטים ד:יח. ועי' רד"ק יואל ב:יז וצ"ע. ועי' עוד מנחת שי שמואל ב' טו:כז. ונראה כי שָׁבָה הָעִיר בְּשָׁלוֹם (ש"ב טו:כז) מלעיל אף לפני גרונית כי עלולה הקמץ שתחת הגרונית להבלע בקמץ שלפניה אם הנגינה מלרע. וכן וְחוֹסֶה עָלַי (נחמי' יג:כב). ונראה כי וְשָׁבָה (ירמי' מ:ה) מלעיל כי היא מוטעמת בטעם פזר המפסיקה ומפרידה מן הגרונית שאחריה. ועי' מנחת שי תהלים גח – נו:ט. ועי' מכלול דף קא: ובמגיה שם. ועי' מנחת שי תהלים קיח:כה.

והנה מצינו במלת לָמָּה שהיא מלעיל ובדגש (מלבד תהלים מבי: – מג:ב רפי ומלרע ומלבד איוב ז:כ רפי ומלעיל). לָמָּה רפי ומלרע לפני אהח"ע כמובא במהר"י קרא שמואל א' יט:יז (מלבד שמואל א' כח:טו – שמואל ב' ב:כב – יד:לא – ירמי' טו:יח – תהלים מט:ו). לָמָּה (עי' מנחת שי שמואל א' א:ח) – ועי' מסורה הגדולה תהלים מ"ב.

גם מצינו שמות מלעיליים במשקל יָפִי – דָּפִי – עָנִי – חָלִי – קָשִׁי – עָפִי – וכן אָחוּ וצ"ע.

כלל ה' – עי' ראב"ע תהלים לז:כ שהפסק גורם מלעיל.

כלל ו' – כתבנו שהנגינה תסוג לאחור בתיבה שיש בה טעם משרת, כשיש בתיבה שאחריה טעם מפסיק בהברתה הראשונה. ויש להעיר שהנגינה תסוג לאחור להברה הראויה למתג גם אם התיבה שאחריה מוטעמת בטעם משרת – כגון מֵאֲזִי צֶדֶק – הנה כתבנו כמה אופנים של "מבטלים" להכלל של "נסוג אחור". וע"ש ב"המבטל" אות ח' מה שכתבנו בשם הגר"א. וצ"ע גדול כי מצינו תְּרוֹמַת כֶּסֶף (שמות לה:כד) – מִנְחָה כֶּסֶף (דברים כב:יט) – תְּבִיטָה גִּמְאָה (שמות ב:ג) – אֵיפֶת צֶדֶק (ויקרא יט:לו) – מִצְרָה לִי (יונה ב:ג – ועי' מנחת שי שם) – בְּנִפְתָּ שׁוֹא (ישעי' ל:כח – מובא במכלול דף קעא: ע"ש) הרי אף שם במשקל קָמָה – קָמַת הוא נסוג לאחור. ומה שמצינו שְׁמוֹנָה אֱלֹהִים – עוֹלָה הוא – עוֹלֹת חֲדָשׁ שהוא מלרע י"ל שזה מחמת הגרונית שלאחריה אף שלפעמים אין הגרונית מתנגדת לה"נסוג אחור" כמו וְתוֹרָה אֹר (משלי ו:כג) וכן מִנְחָה אֲרָךְ (שמות כז:יא). ועדיין צ"ע. ועי' הגהות משנת הגר"א שער המקרא ד:ה. עוד כתבנו שאין נסוג אחור להברה שיש לפנייה מתג. אבל פִּי־מִצָּא בָּה (דברים